

THEORETICAL PROBLEMS OF STUDYING THE SUBJECT OF HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS "FUNDAMENTALS OF FORMATION OF CULTURE OF LIFE SAFETY CULTURE.

Kamalova Mahfiza Shamsidinovna

Samarkand State Institute of Architecture and Construction,
Assistant of the Department of Life Safety, Samarkand, Uzbekistan,
Nafisakamalova5@gmail.com tel: 998 91 5541737

Abstract:

The article provides feedback on the effectiveness of teaching the subject "Fundamentals of the formation of a culture of life safety" for students of higher education in the field of "Safety of life", the problems of teaching the subject.

Keywords: Basics of culture of life safety, cultural security, problems of teaching the subject of HFHMSHA.

Кириш. Ҳозирги пайтда замонавий Ўзбекистонимиз олдидаги энг асосий муаммолардан бири хавфсизликни таъминлашдир. Инсонлар томонидан хавфсизликни олдини олиш чора-тадбирлари нафақат мавжуд ҳолатда муҳофазаланишни ва тазйикнинг маълум қисмини бартараф этишни, балки уларни юзага келиш сабабларини йўқотиш орқали потенциал хавфни юзага келишини олдини олишга имкон беради.

Одамларнинг атроф-муҳитга боғлиқ бўлмай яшаш даври тугади. Ҳозир шу нарса аниқ бўлдики, инсоният биосферанинг қонунларини эътиборга олган ҳолда ривожланиши мумкин. Бунинг учун нафақат маънавий, моддий бойликларни, балки маданиятимизни ҳам ўзгартириш керак бўлиб қолмоқда.

Республикаимиз Президенти Ш.М. Мирзиёевнинг 2016 йил декабр ойида олимлар билан бўлган учрашувида таълим тизими рақобатбардош бўлиши, акс ҳолда таълим сифати замонавий талаблардан узилиб қолиши кузатилиши мумкинлигини айтди. Бу тизимнинг асосий функциялардан бири келтирилган муаммоларни ечишда маданий интеллектуал таъминот бўлиши, тазйиқ ва хавфларга қарши тура олиши керак. Бу масалани ҳал қилишда Ўзбекистон Республикаси ФВВ ўз фаолиятини бошлаганидан буён жамиятда ҳаёт фаолияти хавфсизлигининг маданиятини шакллантиришга йўналтирган бўлиб, жамиятда ҳаёт фаолияти хавфсизлиги маданиятини шакллантириш жараёнида аҳолини барча гуруҳларида фуқаро муҳофазаси, ФВВлардан муҳофазаланиш, ёнғин хавфсизлиги ва сув объектлари хавфсизлиги соҳасида билимларни беришга адолатли урғу берилиши зарурдир. [1]

Бу тизимнинг фаолият кўрсатишидан асосий мақсад Ўзбекистон аҳолисини табиий, техноген ва ҳарбий фавқулодда вазиятлар юзага келганда хавфлардан муҳофазаланиш

усулларини ўргатишдан иборат.

Усул ва услуб. Бунинг учун янги дунёқарашни, идеаллар ва қадриятлар тизимини ишлаб чиқиш, хавфсиз типдаги инсон фазилатларини шакллантириш, жамият ва давлатни яратиш, пировардида хавфсиз типдаги жаҳон ҳамжамиятини яратиш зарур. Бунга эришишнинг энг самарали усулларида бири бу мавжудликни асоси ва ҳар қандай цивилизациянинг энг муҳим идентификация қилиш хусусияти сифатида тегишли маданиятни шакллантиришдир.

Хавфсизлик маданияти - маданиятнинг таркибий қисми бўлиб, у меҳнат маҳсулотларининг таркибида, воситаларида акс этади, инсонларнинг ўзаро муносабатларининг ривожланиши ва моддий дунёни ўзгаришига йўналтирилган бўлади. Хавфсизлик маданияти илм, тажриба ва билимдан ташқари дунёқараш фикрларни, маънавий ва эстетик бойликларни, хавфсизлик муаммоларини ҳал этишнинг интеллектуал тажрибасини, биргаликда яшаш жараёнидаги ўзаро мулоқот ва алоқа хавфсизлигини ҳам тушунтиради.

Олинган натижалар. Хавфсизлик маданиятида бундай мақсад ва қадриятларга ҳаётий (соғлиқ, хавфсизлик, фаровонлик, тўқлик, комфорт ва б), ижтимоий (таваккалга мойиллик, мустақиллик, ҳаётий муваффақиятлар), сиёсий (озодлик, қонунчилик ва б), маънавий (эзгулик, ҳаққонийлик, ўзаро ёрдам ва б), диний (худой қонунлар, нажот, фаровонлик ва б), эстетик (идеал, уйғунлик, мукамаллик, яъни хавфсиз одам юксак қадриятга, уйғунлик) каби хоссалар киради. [2]

Ҳаёт фаолияти хавфсизлиги маданиятининг таркибий элементлари қуйидагилардан иборат:

- индивидуал даражада - бу дунёқараш, ўзини тутиш нормалари, индивидуал қадриятлар ва инсоннинг ҳаёт хавфсизлиги соҳасидаги тайёрлиги;
- коллектив даражада - корпоратив қадриятлар, касбий одоб-ахлоқ, бу соҳадаги кадрлар тайёрлиги;
- жамоат ва давлат даражасида - хавфсиз хатти-ҳаракатлар анъаналари, ижтимоий қадриятлар, ҳаёт хавфсизлиги соҳасида бутун аҳолининг тайёрлиги.

Ҳаёт фаолияти хавфсизлигини шахсият даражаси - инсоннинг тавсифини ва ҳаёт фаолиятини, унинг хавфсизлик маданиятини ижодий ўзлаштиришининг асосий шарт-шароитидир. Лекин, хавфсизлик маданиятини шахсият даражасида гавдаланиши ва ҳаёт фаолиятини хавфсизлиги инсон ва унинг фаолиятининг тавсифи сифатида намоён бўлиши бир нарса эмас.

Мамлакат аҳолиси орасида уни шакллантириш усуллари ва воситаларининг тахминий рўйхатини қуйидагича умумлаштирилиш мумкин.

- индивидуал даражада - "Ҳаёт фаолияти хавфсизлиги» фанидан дарслар давомида оилавий таълим, таълим ва тарбия, мактаблар, синфлар, ўқув марказларида ўқитиш;
- коллектив даражада эса, корпоратив қадриятлар тизимини, касбий этика ва ахлоқни ривожлантириш, потенциал хавфли ва бошқа объектлар ходимларини тайёрлаш.

- жамоат ва давлат даражасида - давлат сиёсатини амалга ошириш, хавфсизлик бўйича умуммиллий мафкурани ишлаб чиқиш, меъёрий-ҳуқуқий база, хавфларни бошқариш, ижтимоий суғурта реклама соҳасида илмий-техник фаолиятни шакллантириш.

Кўриб турганимиздек, ҳаёт фаолияти хавфсизлиги маданиятини шакллантириш глобал характерга эга бўлиб, кўп ўлчовли аҳамиятга эга. Демак, хавфсизлик маданиятини шакллантириш бўйича фаолият тизимли, фанлараро ва идоралараро характерга эга бўлиши керак.

Бунда ҳаётнинг хавфсизлиги соҳасида давлат сиёсатини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш бўйича чора-тадбирлар алоҳида ўрин тутди.

Ҳаёт фаолияти хавфсизлиги маданиятини шакллантиришда бошланғич (индивидуал) даражадаги объектни шакллантиришга келсак, шахсиятни кўриб чиқиш мақсадга мувофиқдир. Унинг фазилатлари таҳдидларнинг олдини олиш ва хавфли ва фавқулодда вазиятларни вужудга келтириш, уларнинг салбий оқибатларини минималлаштириш омилларини белгилайди. Коллективлар, ижтимоий гуруҳлар ва умуман олганда хавфсиз хатти-ҳаракатларнинг ҳукмронлиги асосан уларнинг таркибий қисмларининг шахсий фазилатлари билан белгиланади.[3]

Ҳаёт фаолияти хавфсизлиги маданиятини шакллантириш янада самаралироқ амалга оширилиши учун аниқ тизим зарур, чунки назариянинг ўзи этарли эмас. Кўпгина ёшларнинг билими яхши ва ёмонни аниқ англашда етишмайди ва фавқулодда вазиятда нима қилиш кераклигини билмайди. Буларнинг барчаси ҳаёт хавфсизлиги маданияти йўқлигидан далолат беради.

Шуни эсда тутиш керакки, маданий мерос ўз-ўзидан кўпайтирилмайди, уни ўтказиш, ўзлаштириш ва жорий этиш зарур, шунинг учун таълим ҳаёт хавфсизлиги маданиятини шакллантириш учун асосдир. Албатта, Ҳаёт фаолияти хавфсизлиги маданиятини шакллантириш субъект соҳаси сифатида бизнинг давримизда етарлича ривожланмаган, чунки унинг янгилиги, таърифларнинг кўп қирралилиги ва унинг ривожланишини аниқлайдиган кўрсаткичнинг йўқлигидир.

Ушбу камчиликларни амалга ошириш аҳолининг фавқулодда вазиятларга тайёргарлигини, шунингдек, ахлоқий ва ватанпарварлик тарбияси даражасини сезиларли даражада оширади, жамиятнинг турли хавф-хатарлар олдида ҳамжихатлигини мустаҳкамлайди, одамларнинг йўқотишларини камайтиради ва мамлакатнинг барқарор ижтимоий-иқтисодий ривожланишини таъминлашнинг асосий омилларидан бири бўлади. Ҳозирги кунда таълим билан бир қаторда замонавий оммавий ахборот воситалари ҳам умумий маданият ва ҳаёт хавфсизлиги маданиятини шакллантириш нуқтаи назаридан катта аҳамиятга эгадир. Улар аҳолига ҳар куни кучли таъсир ўтказиб, улар идеаллар ва қадриятларни, атрофдаги ҳақиқатга, билимларга ва ҳиссий ҳолатларга муносабатларнинг шаклланишига ҳисса қўшади. Ҳаёт фаолияти хавфсизлиги маданиятини шаклланишига таъсир кўрсатадиган асосий усуллар ва воситалар, ҳаёт хавфсизлиги соҳасида билимларни оширишдан ташқари, шахснинг

ахлоқий ғояларини кўтариш, психологик ва ватанпарварлик тарбиясига эътибор бериш керак, буларнинг барчаси таҳдид ва хатарлар сонини чеклашга ёрдам беради. Оилавий таълим, маънавий-ахлоқий тарбия, мактабларда, касб-ҳунар ва барча таълим муассасаларида таълим олишга эътибор бериш керак, чунки инсоннинг ички бойлиги, унинг ажралмас қисми ҳисобланади.[4]

Олий мутахассислик таълими доирасида - билим ва кўникмалар жамланмасинигина бериш эмас, балки ўқишни ўқитиш керакдир. Бу мақсадларга эришиш учун Ҳаёт фаолияти хавфсизлиги маданиятини шакллантиришда қуйидаги масалаларини ечиш керак бўлади:

- Ҳаёт фаолияти хавфсизлиги маданиятини шакллантиришни объектларини шундай сифат ва ҳолатларини ривожлантириш керакки, унда ҳаёт фаолияти хавфсизлигини ички мақсадли ўрнатишни шакллантиришга имконини берсин. Бу шахсий ва жамоат идеаллари ва қадриятлари, сабабларга кўра ҳаракатларидир;

- хавфсиз кун кечириш тўғрисидаги билимларга муҳаббат туғдирмоқ, атрофдаги дунё, социум билан ҳамжихатликда ривожланиш;

- ҳаёт фаолияти хавфсизлиги соҳасида турғун индивидуал ва ижтимоий, ахлоқий хоссалари бўлган анъаналар, ахлоқ меъёрларини шакллантириш;

- одамлар, уларнинг коллективлари ва бирлашмалари учун Ҳаёт фаолияти хавфсизлиги маданиятини шакллантириш борасида шароит яратиш. Ушбу масалани ҳал қилиш учун биринчи навбатда Ҳаёт фаолияти хавфсизлиги маданиятини шакллантиришда ҳуқуқий, меърий, қонуний ва ўқув- дастурий асосини яратиш керак.

Ҳозирги пайтда бундай бошланғич асос яратилган. У республика миқёсидаги қонунлар, Ўзбекистон Республикасининг Президенти ва Вазирлар Маҳкамасини меърий ҳуқуқий актлари, факулдда вазиятлар вазирлиги ва бошқа муассасаларнинг ҳаёт фаолияти хавфсизлиги соҳасидаги меърий ҳуқуқий актлари, фуқаро муҳофазаси борасидаги аниқ маълумотлар, меърий- услубий материаллар, уларни олдини олиш ва бартараф этиш, ёнғин хавфсизлиги ва сув ҳавзаларида инсонлар ҳавфсизлигини таъминлаш, таваккални камайитиришга қаратилган маълумотларни ўз ичига олади.

Ҳаёт фаолияти хавфсизлиги маданиятини шакллантиришнинг ўқув-услубий асоси ўз ичига давлат ўқув стандартлари, асосий фанлар, ҳаёт фаолияти хавфсизлиги асослари, ҳаёт фаолияти хавфсизлиги фанлари, ҳамда ҳаёт фаолияти хавфсизлиги соҳасида билим олаётган турли аҳоли гуруҳлари учун тахминий ўқув режаларини олади. Бу ҳаёт фаолияти хавфсизлиги маданиятини шакллантиришга қўйиладиган мақсад ва вазифаларини бажариш учун бошланғич асос бўлади.

Адабиётлар:

1. Мирзиёев Ш.М. Қонун устуворлиги ва инсон манфаатларини таъминлаш - юрт тараққиёти ва халқ фаровонлигининг гарови. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинганининг 24 йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги маъруза. 2016

йил 7 декабр -Т.:“Ўзбекистон” НМИУ, 2016.- 48 б.

2. Воробьёв Ю.Л. “Основы формирования культуры безопасности жизнедеятельности населения”. Научно-методический труд.
3. Дурнев Р.А. “Культура безопасности жизнедеятельности. Статья в энциклопедии “Гражданская защита”. Том II. Москва-2006.
4. Вайнштейн Л. А. “Психология безопасности труда”. Учебное пособие-Минск - 2019.-47 с.